

Kvinnelige fanger blir løslatt fra konsentrasjonsleiren Ravensbrück i Tyskland 30. mars 1945.

Foto: Getty Images

Endelig hjemme! Meta Christensen på stasjonen i Trondheim 27. mai 1945.

Foto: Privat

Ut av dødsleiren: Gledeshyl over Ravensbrück

- Det hele var som en drøm. Vi visste jo da at svenske Røde Kors-biler sto utenfor porten. Hele leiren var i kok, det var så fantastisk utrolig at slikt kunne skje i Ravensbrück.

AV UNN CHRISTENSEN OG STIG H. CHRISTENSEN

Barn av Meta Christensen og forfattere av boken *Fange 37722 i Ravensbrück*.

Dette sa Meta Christensen, født Sæther, da hun innledet i Røde Kors i Trondheim 26. september 1945.

7. april ankom bussene med store Røde Kors-merker, og etter at noen av

fangene hadde oppdagat dem og fortalt det til en gruppe av sine medfanger, kunne man høre det første gledeshyl i Ravensbrück på seks år.

I februar og mars gikk de og ventet på at de allierte skulle komme og befri leiren, og det gikk rykter om at de danske og norske fangene skulle plasseres i en interneringsleir i påvente av transport ut av Tyskland. «Det første smil og den førs-

te glede over kvinneleiren i Ravensbrück», står det i Adresseavisen 29. mai 1945 i et intervju med Meta som sto på trykk to dager etter at hun var kommet tilbake til Trondheim.

På vei til Sverige

Søndag 8. april klokken fem om morgenen går de ut av porten for siste gang. Men også denne morgenen må de stå på

appell, til en «offisiell avskjed» med leirkommandanten». Meta beskriver i stikkordsform reisen fra Ravensbrück til Sverige slik, på tre små dagboksider:

«Biltur gjennom et trist, grått og ødelagt Tyskland. Folket som landet. Lange blikk etter våre svære, hvite biler. Masse god mat og bra med røyk. Ca. ¼ times reise gjennom Hamburg, høyden ti hele hus. Forferdelig, men dog ikke beklagelig. Luftfare like før danskegrensen. Uhyggelig. Flydur, men ingen skyting.»

Reiseruten de svenske Røde Kors-bilene fulgte gjennom et krigsherjet Tyskland til friheten i Sverige.

Fange 37722 i Ravensbrück

Fange nr. 37722

❖ 8. april 1945 ble de aller fleste av de norske kvinnene i konsentrasjonsleiren Ravensbrück hentet ut av de hvite bussene.

❖ Fange nr. 37722, Meta Christensen, var 21 år da hun ble arrestert natt til 2. november 1943. Hun vokste opp hos sin bestemor i sentrum av Trondheim. Etter artium i 1941 tok hun ettårig handelsutdanning og

arbeidet deretter som kontorassistent ved fremmedavdelingen på politikammeret, der hun utstedte falske legitimasjonskort til folk fra motstandsbevegelsen som måtte flykte.

❖ Meta ble forhørt av Gerhard Flesch, som var øverstkommanderende for Gestapo i Midt-Norge, og sendt til de tre konsentrasjonsleirene Falstad, Grini og Ravensbrück.

❖ To av hennes barn, Stig H. og Unn Christensen, har skrevet boken *Fange 37722 i Ravensbrück*, som ble utgitt på Museumsforlaget i fjor.

Studentportrett av Meta Christensen.

En av de svenske Røde Kors-bilene, fullastet med befridde kvinner fra Ravensbrück våren 1945.

Foto: TT/NTB

På grunn av flyalarmen måtte de ut av bussene, selv om det var svære Røde Kors-merker på dem. «Da tenkte jeg: så langt, og ikke lenger ... Men det gikk jo bra, da.»

«Festlig mottakelse i Padborg», står det i dagboken da de hadde passert den tysk-danske grensen: «Middag bestående av kjøtt, grønnsaker osv. Første måltid ved et dekket bord, våre drømmer er gått i oppfyllelse.»

Mange busser var på vei til Sverige. Meta beskriver siste etappe slik:

«Bilturen fortsetter gjennom Jylland og over Fyn, Danmarks hage. Rent og pent overalt. 2 minutters stillhet i anledning 9. april. Deilig tur. Masse godt å spise og røyke. [...] To egg med skinke. Biltur gjennom København. For siste gang under tysk overoppsyn. Med ferge

over til Malmø.» Først da de var om bord, ble de kvitt de tyske vaktene.

Sigrid Søiland Hagen sa det slik til Arbeiderbladet nesten 40 år senere: «Vi gråt som barn da vi kom inn i de hvite bussene og til vi var på svensk grunn under Røde Kors' beskyttelse. Jeg gråt meg gjennom tre land - Tyskland, Danmark og Sverige.»

Både glad og trist

Tristhet blander seg med gleden, sier Meta i innledningen hun holdt i Røde Kors i 1945. For hva med alle de andre som de hadde sagt farvel til, hva med Olga fra Jugoslavia, som hun var blitt spesielt god venn med, hva med alle dem som er igjen i leiren?

Og hva med de 18 fangene fra Ravens-

brück som ble sendt til konsentrasjonsleiren Mauthausen i mars 1945? Da de hvite bussene kom for å hente ut de skandinaviske fangene der, ble 29 fanger holdt igjen, blant annet de 18 kvinnene. Men det lyktes den svenske legen som var sjåfør, å komme tilbake og hente 16 av de 18 kvinnene. De to siste, Gudbjørg Skaug og Solveig Smedsrud, var bare noen dager før blitt sendt på transport til Bergen-Belsen, der de døde i mars 1945. De fleste av de 11 mennene i utekommandoene, som sjåføren ble nektet å hente, døde også.

Avlusning og bad i Malmö

«Ankomst til Ramlösa Helsebrunn natten til 10. april», skriver Meta til slutt i dagboknotatene.

De første fangene, snaut 100 kvinner fra Ravensbrück og 75 menn fra Neuen-gamme, kom frem til Ramlösa Brunns-park 10. april. De var først en natt på Kjesäter før de ble kjørt videre til Sjöarp i Småland. Meta bodde sammen med tre av de andre norske fangene i et lite hus i Sjöarpkolo-nien. De fikk nytt tøy, medisinsk behand-ling og ikke minst omsorg fra mennesker som bare ville det beste for dem.

Lakenene i Sverige var så hvitvaskede og rene at fangene knapt turte å legge seg i dem. Alt som møtte dem - god mat, snille mennesker, varme og omsorg - sto i skarp kontrast til det de kom fra. Den eneste oppgaven de hadde, var å komme til krefter igjen. Meta var tynn før hun ble sendt i fangenskap, og tynnere ble hun i Ravensbrück. Men i Sverige fikk

hun spise så mye hun bare ville, og var tykkere enn hun noen gang hadde vært.

Frigjøring

Kirsten Brunvoll, som både satt i Ausch-witz og Ravensbrück, ble også hentet av de hvite bussene i april 1945. Både man-nen og den ene sønnen hadde sittet i Sachsenhausen, og alle tre møttes i Ram-lösa våren 1945. En dag i begynnelsen av mai 1945 sto norske fanger og sang «Ja, vi elsker» i Sverige. Brunvoll skildrer dette i et innlegg i Dagbladet 15 år etter. Hun skriver at jubelen brøt løs, men at det var en betinget jubel.

«Noen som gråt? - Fanger gråter ikke. Det skulle gå lang tid før vi ble så frie i sinnet at vi kunne gråte.» Her var det altså litt ulike erfaringer. Kirsten Brunvoll

Verdens største kvinnefengsel

Ravensbrück nord for Berlin var under krigen verdens største kvinnefengsel. En leir med sult, trakassering og uendelige appeller. Fangene opplevde underskudd på søvn, knallhardt arbeid samt fysisk og psykisk tortur. Til sammen rundt 30.000 personer døde der.

Kristian Ottosen, som satt i mange tyske leirer, mente at råskapen i Ravensbrück over-gikk det meste av det norske mannlige fanger i Tyskland fikk gjennomgå, og at Ravensbrück hadde sider ved seg som kunne sammenlignes med en utrydningsleir. Til sammen var 120.000 kvinner og barn fra over 30 nasjoner fengslet her fra 1939 til 1945. I alt var det 103 norske kvinner i leiren. Godt samhold og Røde Kors-pakker gjorde at 95 av dem overlevde, men det skal også nevnes at de norske ble betraktet som ariere av nazistene og sånn sett ble behandlet bedre enn mange andre.

Alle de norske opplevde sterke historier i Ravensbrück. En av dem fortalte at en av med-fangene løftet på hodet og ba om mer suppe. Hun lå på en likvogn som passerte. Mot slutten av krigen hadde Nazi-Tyskland et problem med for lite ammunisjon. De måtte foreta likviderin-gene inne i leiren på annen måte enn ved skyting. Gass ble løsningen, og av praktiske grunner fant man en løsning i to etapper. Først ble et provisorisk gasskammer bygd utenfor leiren, og fra årsskiftet 1944/45 var et perma-nent kammer på plass inne i leirområdet.

Krematoriet gikk for fullt. Røyken sto opp. Stanken var der hele tiden. Omtrent 6000 kvinner ble gasset i hjel i Ravensbrück.

Ravensbrück-leiren lå ca. 100 kilometer nord for Berlin.

Omtrent 6000 kvinner ble gasset i hjel i Ravensbrück

70 år etter: Tidsvitnene Magnhild Bråthen og Sigurd Syversen ved det norske minnesmerket i konsentrasjonsleiren Ravensbrück i 2015.

Foto: Anne Marte Vestbakke/NTB

Meta fotografert på frigjøringsstoget som ankom Trondheim 27. mai 1945.

Foto: Privat

pansret sitt sinn, mens Søyland Hagen ikke klarte å unngå å slippe følelsene løs på bussturen hjemover.

Hjemreisen

Meta beskriver togreisen tilbake til Trondheim i slutten av mai 1945 som en eneste stor rus. Det var stort oppmøte på stasjonene med musikk og feststemning. Folk falt hverandre om halsen. Til en ungdomsskoleelev som intervjuet henne til en særoppgave, sa hun:

«[...] jeg fikk litt av en velkomst. Det var mange andre, som hadde vært borte fra familien sin, som kom med dette toget også. Det var fullt av folk på stasjonen, og de hadde med seg flagg, og det var musikk, og jeg vet ikke hva det ikke var der. Dette var en veldig hyggelig velkomst.»

Meta skriver i et notat at de i Ravensbrück opplevde mennesket på sitt aller verste: sadisme og den mest groteske misbruk av mennesker. Medisinske eksperimenter, romfolk som ble sterili-

sert uten bedøvelse, dødstransportene og gasskamrene. «Men vi opplevde også menneskelighet, samhold, mot og hjelpsomhet fra mennesker som satte sitt eget liv på spill for andre.»

Ettervirkninger

Mange av kvinnene klarte seg etter forholdene bra etter krigen. Noen gikk i terapi, som Meta. Hun var heldig og kom til professor Harald Schjelderup, en pioner innen psykoanalyse i Norge. Hun ble selv psykolog og arbeidet meningsfylt med fredsarbeid i godt voksen alder.

Andre «skrev det ut av seg» enten i personlige beretninger eller bøker. Åtte Ravensbrück-fanger ga ut bøker, noen i 1946 eller 1947, andre lang tid etter krigen. En del kunne snakke ut med utvalgte personer, gjerne medfanger fra leiren. Men svært mange slet også forferdelig med ettervirkningene. Som Magnhild Bråthen sier i sin bok, ført i pennen av Oddvar Schjølberg: «Mange kom hjem med skader

både på kropp og sjel, og skulle prøve å bygge opp en normal tilværelse på restene av det som en gang hadde vært et normalt liv. For mange av oss ville det ta lang tid. For noen skulle det dessverre aldri lykkes. Krigens skader var for store.»

Et lite knippe eksempler kan gi en indikasjon på hva vi snakker om. Sonja Coucheron sa til Aftenposten i 1995: «Da jeg kom hjem, hadde man gjort meg til et glansbilde, men jeg var ødelagt innvendig.» Hun ble sengeliggende da en hjerneskade fra krigens dager begynte å plage henne, og hun ble liggende i 16 år.

Signe Enger kan stå som representant for en betydelig gruppe: «Det hender jeg har mareritt om natten og drømmer at jeg skal på transport», sa hun til Moss Dagblad i 1965. Reidun Forsstrøm Pedersen ble invitert til frigjøringsjubileet ved minnesteedet i Ravensbrück i 1995, men orket ikke å reise. «Nervene er tynnslett», sa hun til Halden Arbeiderblad.

For Astri Frost var nervene av og til på

høykant, og da hadde hun lyst til å skrike høyt. «Hele Tyskland er blitt mer og mer som et mareritt, jeg kan ikke forstå at jeg har opplevd det», sa hun til Arbeiderbladet i 1946. Jenny Jordet hadde både fysiske og psykiske ettervirkninger. Blant annet var føttene deformert, så hun måtte operere bort deler av tærne. Hun fikk krigspensjon og døde 55 år gammel.

Jenny Kiran ble en stund etter krigen erklært 100 prosent krigsinvalid, noe hun ikke var alene om. NKP-eren Ragnhild Wiik ble utsatt for de hardeste fysiske og psykiske påkjenninger gjennom fire år i tysk fangenskap. Hun kom hjem sterkt invalidisert og ble erklært 100 prosent ufør i 1947.

Det var mange kommunister blant de norske Ravensbrück-fangene. De ble ikke bare krigshelter. Verden og Norge gikk inn i en periode med kald krig, og mange ble etter hvert utsatt for politisk overvåking. Dette førte til en stor ekstrabelasting som gikk på psyken løs.

På denne dag

1860: Boktrykker Christian Schibsted lanserer Christiana Adresseblad, som ved nyttår 1861 tar navnet Aftenposten.

14
mai

1912: Liket av en velkledd herre blir funnet på et gatehjørne i forlystelseskvarteret Reeperbahn i Hamburg. I tråd med rutine bringes den døde til deponiet for uidentifiserte lik på byens havnesykehus. Samme kveld var kong Frederik 8. av Danmark (far til kong Haakon av Norge) på gjennomreise i Hamburg. Utpå natten oppdager en lakei at han er forsvunnet fra værelset sitt på hotell Hamburger Hof. Da man innser at den hjertesyke kongen har begitt seg ut i storbynatten på egen hånd, begynner en frenetisk leting. Jakten ender på havnesykehuset, der det velantrukne mannsliket fra Reeperbahn blir identifisert som kongen av Danmark. Obduksjonen viser at han døde av hjerteslag. Omstendighetene rundt kongens død lekker snart ut i offentligheten. Dagen etter skriver en dansk avis: «Bekreftes de første Efterretninger, er Døden indtraadt under Omstændigheder, saa fjerne som overhovedet mulig fra Kongedømmets Idé og ydre Form.»

Som kronprinspar fikk Frederik og prinsesse Lovisa av Sverige-Norge åtte barn. To ble konger; Christian 10. av Danmark og Haakon 7. av Norge.

1941: Kirkedepartementet sender ut en ny lærebok i kristendomskunnskap og trekker tilbake godkjenningen av en rekke andre. I forklaringen til det fjerde bud står nå: «Framforalt skylder vi Føreren og statsstyret lydighet. Å sette seg opp mot øvrigheten og mot staten er å stå Guds ordning imot og medfører straff.»

Fortsetter side

15
mai

99 ➤